

Համար. Ղայան Վիրաթի երկիւղից այլևս չկարողացաւ խորհրդով սահմաններու մէջ երևան գալ:

Միրաքցիք Զարսանձագի բէկերուն ևս օգնած են որոնց տասն և հինգ հազար բանակին զինադրած են հնարքով և փախուցած. Իսմայէլ և Նէճիպ բէկերն միմեանց հետ գտնեցան. Իսմայէլ 5000 պատերազմող հաւաքած էր. տասն հազար ևս կառավարութեան կողմից օգնութիւն եկած էր. Նէճիպ սորա զէմ 5000 պատերազմող ունէր. պատերազմի համար վարձած էր Միրաքցի հայ Ղամպարն իւր եղբայրներով:

Այն երեկոյն Ղամպար Բաղնիք գիւղն Նէճիպ բէկի տունն երբ կը հասնի, հետեւեալ գիշերը պատերազմն պիտի սկսէր. Նէճիպ ցոյց կտայ Ղամպարին մի թռչուն, կը հրամայէ որ հրացանով զարնէ—նգուլին (կտուց) տի գինիմ, ասելով՝ հրացանը կարծակէ. կը զարնէ, բէկն ուրախանալով մի ոսկի կը տայ. մի ոչ խոր ևս կը մորթէ, սորա վերայ կը նախախճեն 5000 պատերազմողք—Ղամպար թող զնայ պատերազմի, կասեն. Նէճիպ կը յուսահատի. Ղամպար իւր հինգ ընկերներով գիւղի երկնն յարմար վայրեր գետնի մէջ գերեզմաններ կը փորէ. հինգ անձ ևս օգնական կը գտնէ, բէկն ձեռքը ծոցը դրած Ղամպարի մօտ կը գայ.—Գու մի վախիր, բէկ, կասէ, էգոյց դու թամասա կենիս, պիթուն թրեւս տի անցնիմ, իմ թուրս կէճակի կտոր է. 100 ոսկի տուեցին, ցիմ տուեր:

Ղամպար իւր չորս եղբայրներով և մի ողորմով արած քաջութիւնն կը պատմէ.—Էլքը հինգս էայ, ես, Օփանէսը, Մինասը, Եկորը ու մեր Վիրօն, գեղի ցորս զին սածայաղի կայնաք. Օփանէսին ըսի.—դու կը յորիծիս, ինց ինիմ օ խղձով իս. էաս գողութիւն ցէ, դարկ, մի հայիր, գիտերը լուսնալու երկու սահաթ կար, Օփանէսը ծամիծծի, փեղատ մի առաւ էկաւ. մէկ մէկ գերեզմանի պէս փորեցաք, բէկը ձեռքը ծոցը էկաւ, հանաւ օ խղձութեբերը էկած ցէ, վայ—վայ, ըրրց, հէմալ ձիանու նայ ձեանը էկաւ, սախ—սախ—սախ—սախ, տասներ հինգ հազար մարդ թոփուան, օ տի ծաղուտին գեղը մնան, տեսայ Բասունայ Մահմուտ աղան էկաւ, գլխուս վերդին կայնաւ, պարկայ օ, ինձիս ցի տեսնայ. թուրս կամաց կամաց քսեցի, տեսայ օր Իսմայիլ բէկն ըրրց.—սարուեղէք գեղին ցորս զին. Մահմուտ աղան քսեց օ ընցին սեփանին թեթիկը. իր թեթիկն ձեռքէ կուլլէն գցեր անցեր Իսմայիլ բէկին ձիուն դպիր էր, էն խտի հետա Օփանէսի սեփանի ձեանը էլաւ, մեր Վիրօն (իւր տղան) թուրը ցլպղցուցէր հա կը զինէ. մի սահաթ քսեցաք. հաղիս, լուսցաւ, թափեցաք կարմիր Վանուց ցորր, հայեաք յետեւիս մարդ գկայ, կանցեցի.—Օփանէս, քեզ տեսնամ, կըտրիծութան օրն է, ա կէօզինէ տէօնտիկիմ, տեսայ օ Օփանէս թուրը ցլպղցուցց, զարկաւ գլուխը կը յորեց ևս էալ վեարդին կը յորեցի, տղաքն էալ թմպէն պաշայիցին զինիլը. ջարդեցաք, պարութիւն կուլլէն թմաւ.—Վիրօ, ինց կիսնիս, հասիր էկոյ տես որ օրուան մեր վրայ ի՞նչ տի ինքի, Բէկն էալ էկաւ տեսաւ օ հանրիք քուկ տերին գլուխը.—հա բարամ օլաորդ, ըրրց, Նէճիպ բէկ ամէն տարի Ղամպարի հացն կը տար, մինչև որ Փերին զայմախամ նստաւ, յորմէ յետոյ չտուեց:

(Եր շարունակուի)

Ս. Հայկունի.

ԱԶԳԱՅԻՆ.

ՔԱՀԱՆԱՅԻՆ—ՈՒՍՈՒՅԻԶ.

Քահանայութեան վեհ կոչումն երկու մեծ պարտականութիւնների հետ է կապուած, մին՝ զուտ կրօնական-քարոյական եւ միւրը՝ դաստիարակչական, առաջին պարտականութեան մասին խօսքը մի այլ անգամի թողնելով՝ այսօր հարկն ու ժամանակի հոնգամանքները ստիպում են մեզ երկրորդի մասին խօսելու և մեր հոգեւոր հովիւներին մի յորդոր կարգալու:

Քահանայի վեհագոյն տիպարը, մարդկութեան փրկիչը և նրա անմիջական աշակերտները ջահերի պէս լուսաւորում են դժուարին պաշտաման ուղին. քահանայք կարիք չունին վերացական հրամանների և հրահանգների նըրանք պիտի հետեւեն իրենց նախատիպարի և նրա աշակերտների օրինակին: Կենդանի օրինակից աւելի լաւ ուսուցիչ չկայ. մինչ խրատներով ուսուցման ճանապարհն երկար և ամենի համար անցանելի չէ, օրինակով ուսանելու ճանապարհը կարճ է և արգասաւոր:

Մեր փրկիչն ուսուցանում էր իւր կեանքով եւ խօսքով, նոյնը պատուիրեց Դա իւր աշակերտներին: «Գնացէք և ուսուցէք». Դա և իւր աշակերտները կատարեցին այդ այնպիսի յաջողութեամբ, որով մինչև այն ժամանակ ոչ մի վարդապետ և փիլիսոփայ չէր ուսուցել և ոչ մի մանկավարժ ցարդ չէ կարողացել ուսուցանել:

Ի՞նչքան խրատական է մեզ համար սրբազան առաքեալների կեանքը. ի՞նչքան շատ բան կարող ենք մենք ուսանել նրանց առաքելութիւնից: Այդ տգէտ և խղձուկ վարդապետները իրենց աշակերտ դարձրին այն ժամանակուան ամբողջ աշխարհը, տգէտ, խեղճ, ապականութեան մէջ թաղուած հրեայ, ասորի, հայ, պարսիկ, եգիպտացի, հնդկ ժողովրդից սկսած մինչև փարթամ և զիտութիւններով պարծեցող յոյնն և հռովմէացուն, ստրուկին, ազատագրեալին, պատրիկին և կայսերական տան զաւակներին: Եւ ի՞նչպիսի հաստատուն, անսասան և ամենայն ինչ բովանդակող ուսուցումն էր այդ որի դրած հիմունքը ոչ որ չէր կարողանում քանդել: Ապացոյցներ կարիք չկայ դրանցից վեհագոյնը այն անհամար նահատակութիւններն են, որոնցով պարծենում է այսօր եկեղեցին:

Ահա այս է քահանայից անելիքը: Նրանք պիտի լինին ժողովրդի ուսուցիչները, առանց զիտութեան չկայ փրկութիւն և քրիստոնէութիւնը փրկութեան վարդապետութիւնն է:

Հայաստանեայց եկեղեցին միշտ հաւատարիմ է եղել առաքելական սկզբունքներին, ուսուցման և զիտութեան սկզբունքն ևս այն անխախտ և հիմնական սկզբունքն է, որով զոյութիւն է ունեցել և ունի մեր ս. եկեղեցին խաւար Ասիայի այն դժբաղդ անկիւնում որ Հայաստան անունն է կրել: Քննեցէք քրիստոնէայ ազգերի պատմութիւնը և տեսէք ո՞ր արդեօք քրիստոնէութիւնն առանց բռնութեան և ուսուցմամբ է մտել: Ս. Լուսաւորիչը, որով պարծնում ենք հայերս, հաւատի մեծագոյն նահատակներից և մեծ վարդապետներից մէկն էր. նա իւր անտանելի տանջանքների ժամանակ ուսոյց և երբ յաջողութիւն չգտաւ, մահապարտի պատիժը կրել յանձն առաւ և երբ աստուածային շնորհիւ մահապարանների զրկեց հանուեցաւ, բժիշկ և բուժիչ հանդիսացաւ մի թագաւորի և նրա մեծամեծների, նա դարձեալ նախ ուսոյց և ապա մկրտեց: Պատմագիրը չէ մոռացել աւանդել մեզ համար նրա դասերը, որ այսօր էլ չեն կորցրել իրենց ոյժն ու կրօնը: Այո, Հայաստանեայց եկեղեցու կազմակերպողը մի կատարեալ առաաքել է եղել և նոյնն է աւանդել իւր յաջորդներին: Գիտէք արդեօք, ի՞նչն է եղել Լուսաւորչի առաջին ձեռնարկութիւնը, դա քրիստոնէական դպրոցի հաստատութիւնն էր: Ուսուցումն եւ դպրոց առաջին անգամ սուրբ Գրիգորն է հիմնել մեր հայրենիքում: Այդ դպրոցը չէ եղել արտօնեալների դպրոց, դա կատարեալ ժողովրդական դպրոցն էր, ուր ուսանում էին արքան, աւագանին և ռամիկը: Միթէ այսքանով զոհացել է նա, ոչ այլ նա հիմունք է դրել յարատեւ ուսուցման, նա է եղել իսկական քահանայարանների հիմնողը, նա էր, որ ապագայ քահանայացուներին ժողովեց, ուսումն տուաւ, որ արժանաւոր լինին իրենց կոչման:

Այս օրինակի ազդեցութիւնն անգնահատելի է մեր եկեղեցական պատմութեան վերայ: Ս. Լուսաւորչի բոլոր ժառանգները մեր ազգի առաջին ուսուցիչներն էին. սուրբ Վերթմանէան ու Արիստակէսը, Ներսէսն ու Սահակը: Նարո՞ղ ենք արդեօք ս. Սահակի անունը տալ և չսխալել, որ նրան ենք պարտական այսօր մեր ամբողջ զոյութիւնը: Ի՞նչով կայ արդեօք այսօր հայն, եթէ ոչ իւր քրիստոնէական քաղաքակրթութեամբ, որի շնորհիւ մեզնով զբաղւում է այսօր քաղաքակիրթ աշ-

խարհը: Ո՞վ տուաւ մեզ այն կենսունակութիւնը, որով զիմացանք դարերի հարուածներին, ո՞վ սովորեցրեց մեզ, որ «բռնաւորները հոգին չեն կարող սպանել», ինչպէս կարգում ենք այսօր Եղիշէի անգին վկայութեան մէջ:

Հինգերորդ դարուց սկսած կորցրեց հայն իւր բնական (ֆիզիքական) ոյժն և ապրեց մինչև այսօր շնորհիւ այն քրիստոնէական դպրոցի, որի հիմը Լուսաւորիչը դրաւ և շէնքը ս. Սահակը կանգնեց:

Հինգերորդ դարում և ապա եկան մեծամեծ փոթորիկներ և հեղեղներ, սրբեցին շատ ազգեր և շատ ազգերի փառքեր, սակայն կանգուն մնաց Հայաստանեայց եկեղեցին շնորհիւ իւր ուսուցիչների, իւր հոգեւոր առաջնորդների, որոնք մեզ ներքին զօրութեան այն ոյժը ցոյց տուին, որով կարող եղանք ամենայն անցաւոր բաներից վեր դասել հոգեւոր, մտաւորականն ու համոզմունքը:

Հասաւ միջին դարն իւր խաւարով, արեւմուտքը կռուի բռնուեցաւ արեւելքի հետ և ո՞վ էր արեւմտեան դնդերի հետ արեւելեան հրոսակների դէմ կռուողը, դարձեալ հայը:

Նոր և նորագոյն դարերը զիտութիւն և քաղաքականութիւն բերին արեւմուտքի համար ազատ ու երջանիկ կեանք ստեղծեցին Եւրոպայի համար, ո՞րն էր արդեօք այն արեւելեան ազգը, որ հաղորդակից եղաւ այդ լուսաւորութեան, արեւելքի համար միջնորդ հանդիսացաւ: Դարձեալ հայն էր այդ շնորհիւ իւր քրիստոնէական քաղաքակրթութեան: Հնգկաստանում և Խաղաղական ովկիանի կղզիների և ափունքների վերայ բնակող ժողովուրդներին Եւրոպիոյ արհեստների արգասիքներ բերողներն հայերն էին: Պարսկաստանի, Տաճկաստանի ու Ռուսաստանի յարաբերութիւնները տասն և հինգերորդ դարուց մինչև մեր դարը հայերի ձեռքով էր կատարուում: Ի՞նչ բանի շնորհիւ էր այդ. եթէ ոչ այն ժառանգած զիտութեան, որ ունէինք նախնիքս: Դարերից: Բայց ո՞վ էր մեզ համար այդ զիտութիւնները բերողը, ո՞վ էր քաղաքակիրթ աշխարհի լուսոյ ջահը միշտ վառ պահողը, եթէ ոչ հայ եկեղեցին: Գիր, գրականութիւն և զիտութիւն չէ անյայտացել երբէք հայ եկեղեցու դպրոցներից: Մի փաստ միայն հերիք է կոյրերին համոզելու համար, տպագրութեան զիւտը դեռ չէին սկսել եւրոպական բոլոր ազգերը վայելել, որ հայ եկեղեցականները Ասիա փոխադրեցին այդ մամուլի մասին գաղափար անգամ չունէին արեւելքը, որ ա-

առջին հանդէսը լոյս ածեց Ճնդկաստանում մի հայ քահանայ:

Այսպիսի փառաւոր անդեպի առաջ ի նշքան նուագում է հեռոգհեռ մեր պիմեան վիճակի արժէքը: Ժամանակ է սթափուելու: Հայ քահանան թէպէտ և դեռ շատ խոր անկիւններում միակ ուսուցիչն է: սակայն հրապարակից նա սկսել է յետ քաշուել: տեղի տալ իւր ջանքերով առաջ բերած աշխարհական ուսուցչին: Մա էլ մի մեծ պարծանք է հայ եկեղեցու համար: բայց չմոռանանք որ մեր ժամանակ ոչ ոք իրաւունք չունի անդեպի փառքերով ապրելու: մեր պարտքն է միշտ դէպի առաջ գնալ և ոչ երբէք կանգ առնել և դէպի յետ նախելով անշարժ մնալ:

Դէպի յետ նախելով միայն նրա համար որ աւելի ոյժ առնենք առաջներս եղած խոչընդոտներին յաղթելու համար: Այսօր առաւել ևս քան երբէք կարիք ունինք քահանայութեան—ուսուցչութեան: Հայ քահանան ոչ կամագուրկ գինուոր է չնոյժի քահանաների պէս և ոչ ծիսակատար պաշտօնեայ: նա ուսուցիչ է: Լաւ հասկանանք մեր պարտքը:

«Գնադէք և ուսուցէք» ահա մեզ հրամայող ձայնը որին եթէ չսննդը դատապարտութեան կնիք կրգորոշմանը ծակաւորեն: Մեր ժելով մերժում ենք մենք այն զրպարտութիւնը որ հայ եկեղեցին պաշտպան է եղել ազգիս թեան և տգէտներին: Այս զրպարտութիւնը մենք կամենում ենք մեծագոյն եռանդի հետեանք համարել միայն: Հայր տեսնելով որ չէ կարողանում միանգամից հասնել յուսաւոր ազգերին: եռանդի շտուութիւնից կորեմն կայծակ և որոտումն է թափում մի կամ միւս եկեղեցական վարչութեան գլխին: մեղադրելով որ նրանք յառաջ են կոչում տգէտներին: Բացառիկ դէպքերը չեն կարող ազգացոյց լինել: պէտք է ամենայն անգամ հիմունքները կռակաւորելու ընդունակ լինել: երբ դատաստան ենք անում: Ահա այս է պակաս մեր եկեղեցական վարիչների քննադատներին:

Մի խնդիր պարզ է մեզ համար այսօր: հայ քահանան պիտի լինի եւ հայ ազգի ուսուցիչը: նախ այդ նրա իրաւունքն ու պարտականութիւնն է եւ երկրորդ՝ ճէնց այն պարզ պատճառաւ: որ հայը չէ կարող այլ ուսուցիչ ունենալ եւ չունի իսկ:

Ի՞նչպէս պիտի հասնենք այս ցանկալի վիճակին: ի՞նչ անենք: որ հայ քահանան և իրապէս ուսուցիչ լինի և ոչ անուամբ: ահա մի խնդիր որ պիտի լուծէ եկեղեցական վարչութիւնն ու ժողովուրդը: Գործով զբաղուել

կամեցողները պէտք է այս քննեն և ոչ պարտաւարէտ լինին ու կոյր քարոզիչներ փառամոլ ոգիների մութ նպատակների համար:

Մի երկրորդ խնդիր ևս կայ: որ նոյնպէս նշանաւոր է: ի՞նչ և ի՞նչպէս պիտի ուսուցանեն քահանայը: Այդ մասին մի այլ անգամ:

ԵԿԵՂԵՅԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ.

ՄԱՅՐ ԱԹՈՒ.

ՎԵՂՈՓԱՌ ՀԵՐԱՊԵՏԻ ԾՆՆԴԵԱՆ
ՏՐԱԲԻՒՐԸԸ.

Այրիկի 4-ին, ազգիս Վեհափառ Հայրապետի, Ս. Տ. Մկրտչի, ամենայն տարեգարծի օրը Ս. Էջմիածնի միաբանութիւնը տօնեց մեծաշուք հանդիսով: Հանդիսաւոր պատարագին, որ արաւ Գերապետի Գրիգորիս եպիսկոպոսը, ներկայ էր բոլոր միաբանութիւնը: Ճեմարանն ու ժողովրդի խումն ըստ մութիւնի Վեհափառ Հայրիկին ըստ իւր սովորութեան թող չտուաւ միաբանութեան հայրապետական մաղթանքը Վեհաբանում կատարել, այլ գնի ս. պատարագի, Իջման ս. սեղանի առաջ ներկայ եղաւ հայրապետական սրտառուչ մաղթանքին և ապա բոլոր միաբանութիւնն ու աշակերտներն մերձենալով ի համբոյր նորին Սրբութեան Աջին, արժանացան հայրապետական, յատուկ օրհնութեան:

Ձինի ս. պատարագին Վեհաբանում տեղի ունեցաւ աշխարհական շնորհաւորողների ընդունելութիւնը:

Միաբանութեան սեղանատանը հանդիսաւոր ձայնն նորին Սրբութիւնը հաճեցաւ սեղանակից լինել միաբանութեան, հայրապետական սեղանին հրաւիրուած էին նաև Գ. Ճեմարանի ուսուցիչներն և հասարակութեան պատգամաւորները:

Վեհափառ Հայրիկի կենաց բաժակն առաջարկեց Բարձր Սրբազն Սիւրբաւ Արքեպիսկոպոսը մի իմաստայից ճառով որից յետոյ նորին Վեհափառութիւնը հաճեցաւ մի յորդոր խօսելու հանդիսականներին: որոնք յոանկայս և ամիածութեամբ լրսեցին հայրապետական յորդորը: Երեկոյեան հրաւիրութիւն կար վանքի բակում և Ճեմարանի շինութեան մէջ ու ընդարձակ բակում:

Վեհափառ Հայրապետի ծննդեան տարեգարծի առթիւ աշակերտական երեկոյթ կար և Ճեմարանում, ուր ներկայ էին ուսուցչական խումբն ու միաբանութեան անդամներից ոմանք: Այս հանդիսին առանձին օգևորութիւն պատճառեց Էնդկաստանից նոր ժամանած Տէր Թորոս Ժուղայեցին: որ մի զգաճուած ճառով պատկերացրեց Վեհափառ Հայրիկին իրրեւ հայ մարդ ու հայ եկեղեցական, երջանիկ համարելով Ճեմարանի սաներին, որ մի այդպիսի մեծ Հովանաւորի խնամքի տակ են զարգանում:

— Հեհափառ Հայրապետի Ծննդեան տարեգարծի առթիւ հայաբնակ վայրերից բազմաթիւ շնորհաւորական հեռագիրներ ժամանեցին: